

INGMAR STENROTH
DATERINGEN AV STAGNELIUS EPOS BLÄNDA

2015

DATERINGEN AV STAGNELIUS EPOS BLÄNDA

INGMAR STENROTH

DATERINGEN AV STAGNELIUS EPOS BLÄNDA

2015

Omslag: Johan Gustaf Sandberg, Väreन्द्रäkten, C. F. Forssell, *Ett år i Sverige* (1827-1835)

URI:<http://>

© 2015 Ingmar Stenroth

Förlag:

Citytidningen CT

c/o Stenroth

Doktor Westrings gata 21 T

413 24 Göteborg

Sverige

INNEHÅLL

Bländasägnen	S9
Bländasägnen i Stagnelius samtid	11
En svensk folkvisa	14
Stagnelius som person	16
Dateringen av Stagnelius epos Blenda	21
Tegnér's Klosterruinerne	23
Handskrifter och litteratur	30
Noter	33

Blendasägnen

De svenska landskapslagar som bevarats från Medeltiden ger mannen dubbelt så stor arvs- och giftorätt som kvinnorna. Rättsreglerna fastställs i *Magnus Erikssons landslag*, tillkommen strax före år 1350.¹ Dock förekom det avvikelser från rättspraxis. Väl kända sådana fanns i Varendregionen i södra Småland. Varend gränsar i söder till landskapet Blekinge som var danskt före freden i Roskilde 1656, då landskapet blev svensk egendom. I Varend hade män och kvinnor lika arvsrätt. Förklaringen till avvikelserna antyds i dokument från början av 1600-talet. Kvinnorna i Varend skall ha medverkat till att fördriva en utländsk här. Etymologiskt ville man därför härleda *Varend* från *Värneland*.

En svensk lagkommission som sammansatts år 1686 lägger fram förslag till en ny giftermåls- och ärvdabalk. Avsikten var att undanröja alla lokala sedvänjor och att fastslå principen om männens dubbla kvoter i förhållande till kvinnorna i arvssammanhang. När förslaget sänds på remiss och når Varend, utses en brukspatron och släkting till Olof Rudbeck, Peter Rudbeck, att presentera "ett sakkunnigt uttalande" i fråga om "den värendska arvsrätten". Rudbeck låter sig inspireras av den göticistiska tidsandan och broderar ut en Bländasägen som sedan skulle etableras i folkminnet:

När de värendska männen befann sig på krigståg anfölls Varend av en dansk här. Blända tar kommandot över kvinnorna och de dukar upp ett gästabud på en hed. Blända lockar danskarna till heden.

År 1821 berättar göten Magnus Bruzelius sin variant av sägnen i en historisk lärobok för ungdom: "När de /danskarna/ om aftonen kommo dit, funno de borden dukade och uppfyllda med mat och dryck, men Blända hade med sin här dragit sig in i skogen. Danskarna trodde då att kvinnorna hade flytt bort af häpenhet och hade inte vågat uthärda deras åsyn. De satte sig därför genast att äta och dricka och lade sig sedan öfver hela fältet att sofwa. Då det hade lidit något öfver midnatten, kom Blända fram ur skogen med hela sin här, som var bewäpnad med yxor och stänger. De öfwerfölo då de Danske och nedergjorde dem alla, så att ingen skall hafwa kommit tillbaka, som kunnat berätta om detta slag."²

När Rudbecks otryckta skröna lästes upp inför kungliga rådet och Konung Karl XI i oktober 1891, blev den till "allas välbehag", och kvinnorna i Värends härader fick behålla sina tidigare privilegier. I samband med 1772 års regeringsform stadsfäste Gustav III "den värendska lagen" med motiveringen, att "innebyggarnas mödrar till ovannämnde förmånsrätt gjort sig på ett utmärkt sätt förtjänte."

C. F. FORSELL, ETT ÅR I SVERGE (1827-1835).

År 1823 startar den internationellt erkände grafikern Christian Didrik Forsell ett projekt tillsammans med historikern Anders Abraham Grafström och konstnären Johan Gustaf Sandberg, med syftet att dokumentera svenskt folkliv i text och teckningar. Arbetet fordrar omfattande resor och publiceras i häften åren 1827-1835 under titeln *Ett år i Sverige*.

Sandberg tecknar främst folkdräkter och kommer också till Varend: ”Vi hafva i tvenne plancher återgifvit Varends fordna qvinnodrägt. Den är af almogen ännu icke till alla delar aflagd; men framtages likväl endast vid vissa stora högtider, och går i arf inom slägterna, att dotterdottern en gång på sin bröllopsdag, har den samma drägt, som hennes mormor nyttjade på sin. Den utmärker sig i synnerhet af det präktiga bältet eller Fälttecknet. Det som vi haft tillfälle att på stället afrita, bestod, utom af den breda och långa purpurgördeln, som dubbel nedhängde på sidan, äfven af ett massivt silfverbälte i flera länkar, förenade med förgyllda mellanstycken. Det fastknäppes om lifvet utanpå gördeln, och från spännet nedhängde på en silfverkedja en liten kula. Rika bröstprydnader af silfver med stora förgyllda kors höra äfven till denna drägt, som för öfvrigt utmärker sig af det granna blå förklädet, detill besytt med rika broderingar i sammet, silke och till och med silver. Ridkappan är svart kläde med rödt foder, och hufvudbonaden ett hvitt kläde.”³

Blendasägnen i Stagnelius samtid

Jacob Adlerbeths fideikommiss Ramsjöholm ligger nära Vättern i Småland och Stagnelius fädernebygd är belägen nära Kalmar vid Smålands östersjökust. De var naturligtvis båda förtrogna med Blendasägnen, som skulle komma att aktualiseras i Sverige åren runt 1820.

Stagnelius tar upp säggen i sin akademibelönta dikt *Sång till kvinnorna i Norden* år 1818:

Dock husligetens fromma dygd
Ej ensam gafs åt Nordens Qvinna.
Likt mannens kan dess hjerta brinna
För ära, Kung och fosterbygd.
Låt häfdens hundra röster tala.
Se! Weidborg trygg i pilregn står,
Se! Hervor upp af skeppen går
Att väcka Hjelten ur sin dvala,

Och rycker, stolt, hans goda svärd
Ur ättehögens hemska lågor,
Och tågar öfver land och vågor

Bort i odödlig vikingsfärd.
 Se! Blenda ilar att förkrossa
 Den boja Svithiod ämnad var.
 När våldet allt besekrat har,
 Se Sturens Enka våldet trossa.

(SS II, 10 f.)

I sitt inträdestal i Vitterhetsakademien år 1819, diskuterar Jakob Adlerbeth lokaliseringen av det så kallade Bråvallaslaget och vill flytta det från Norrköpingstrakten till Bländaheden i Väre.⁴

I augusti 1821 besöker Adlerbeth Tegnér i Lund under 14 dagar. På hemvägen genom Småland passerar Adlerbeth trakterna där Blenda skulle ha utfört sina stordåd. I sin dagbok skriver Adlerbeth den 26 augusti 1821: "Sjutsbonden som äfven var bekant med Blända, berättade att vid Aringsås flera stenar voro uppsatta."⁵

Göten och arkeologen Magnus Bruzelius redovisar som nämnts Blendalegenden i sin *Sveriges historia för ungdom* (1817-1827).⁶

Också Tegnér har varit attraherad av Blendalegenden. Den 10 augusti 1822 försöker Jakob Adlerbeth intressera Tegnér för Blendasägnen. Han ber Tegnér "skänka en skaldisk beskrifning öfver Blendas och hennes vapensystrars bragder. Ämnet är skönt, af nationell egenart. En liten prosaisk berättelse om händelsen, såsom ett litet repertorium för traditionerne, skulle jag kunna skaffa Dig."⁷

Tegnér svarar Adlerbeth den 24 augusti 1822: "Hvad Blenda angår, så är det ett ämne, som jag ofta tänkt behandla; men det har sina svårigheter. En flicka, som super fienderna fulla och sedan mördar dem i sömnen, är ingen poetisk person. Händelsen måste åtminstone mycket motiveras, om ej kan ske utan att man ger poemet en större omfattning, hvilket jag nu, då jag har så mycket för mig, ej kan tänka på. Känner du emellertid något speciellt antingen af tradition i orten eller af historien, som rör ämnet, så meddela mig vid tillfälle, för att möjligen framdeles kunna begagnas."⁸

Den 8 november 1822 svarar Adlerbeth i ett brev till Tegnér, som befinner sig i Värmland. Adlerbeth ber Tegnér att inte glömma Blenda: "Mera fullständiga

och noggranna upplysningar om det fordna Varend, sätet för hennes bedrifter, än några hittills bekanta, hoppas jag snart kunna meddela Dig; de äro frukter af de forskningar, som M:r Wallman, under sistförflutna sommar med outtröttlig flit anställt inom denna trakt, hvarest han tillbragte en längre tid, för att om landet vinna säker kännedom.”⁹

Wallman genomförde fyra expeditioner i Stagnelius omgivningar i Småland åren runt år 1820: år 1819 ”Stor expedition. Varend i fokus”, år 1820 ”Resa till södra Öland”, år 1821 ”Resa längs Emån till Kalmar och därifrån vidare till norra Öland”, år 1822 ”Stor expedition i Varend, ’Blendaland’.”¹⁰

Risberg felbedömer i sin Blendauppsats år 1925 tidpunkten för Wallmans sista och största expedition till Warend, och anger att den ägt rum sommaren år 1821, vilket enligt Påvel Nicklasson medför att kronologin blir grumlig och försvårar möjligheten att se sambandet mellan Adlerbeths och Wallmans eventuella roller i skapandet av Stagnelius Blenda. Genom att Albert Nilsson upprepar Risbergs feldatering i sitt verk om kronologien i Stagnelius diktning, cementeras Risbergs misstag i litteraturhistorien, menar Nicklasson.¹¹ Det förtjänar att påpekas, att Risberg vill förlägga dikten Blendas tillkomst till åren runt 1815,¹² varför Wallmans resa till Varend år 1822 (eller, som Risberg tror, år 1821) saknar betydelse för honom i dateringshänseende. Förhållandet är likartat när det gäller Albert Nilssons dateringsförsök, som vill förlägga tidpunkten för Blendas tillkomst till perioden ”före eller omkring 1817”.¹³

Går vi till själva grundtexten för omprövningen av dateringen av Stagnelius Blenda, Bööks Stagnelius-monografi från år 1919, finner vi att Böök citerar Adlerbeths brev till Tegnér från senhösten 1822 där han nämner Wallmans resa till Warend sommaren år 1822. Eftersom Böök vet att Blenda låg färdig i renskrift försommaren 1822, har denna Wallmans resa inte heller någon betydelse för Böök i dateringshänseende.¹⁴

Wallman blev sjuk och var sängliggande större delen av vintern 1822-1823. Adlerbeth får hans redovisning i sin hand först den 1 juli 1823: *Anteckningar öfver gamla Fylkeslandet Verends Historia och Fornlemningar, samlade under resor igenom Provinsen, åren 1819, 1822. Ista Häftet. Landets Historia och Hedniska Fornlemningar. Concept – Utkast.*¹⁵

Geijer fann Wallmans arbete ”högst intressant”, vilket han meddelar Adlerbeth i ett brev den 10 augusti 1824.¹⁶ Också Tegnér lät sig imponeras, vilket

framgår av ett brev till Adlerbeth den 4 mars 1827.¹⁷ Åren hade gått sedan Tegnér ursprungliga planer att skriva om Blenda och han hade så mycket annat som sysselsatte honom: han kastar sig framför allt in i en strid för att erövra biskopsstolen i Växjö år 1823 och går segrande ur kampen, vilket resulterar i att han utnämns till biskop den 25 februari 1824.

Redan den 10 april 1824 hade Tegnér skrivit till Adlerbeth från Lund: "Blända är naturligtvis ett vidlyftigt ämne. När jag kommer till Småland blir det en sak att tänka på."¹⁸

Men planerna rinner ut i sanden. År 1824 kommer så första häftet av Stagneius samlade skrifter, där Blenda är ett av numren.

En svensk folksång

Parallellt med Adlerbeths försök att övertala Tegnér att skiva ett lyriskt verk om Blända, för han också diskussioner med Tegnér om att åstadkomma en svensk folksång.¹⁹

Redan i december 1812 framförs önskemålet till Tegnér av kronprinsens adjutant Carl Gustaf Forsell, som hade varit ombord på det ärorika linjeskeppet *Victory*, som haft Lord Nelson som befälhavare i slaget mot spanjorerna vid Trafalgar sund år 1805. Åren 1808-1812 var *Victory* flaggskepp för amiral James Saumarez, som förde befäl över Storbritanniens baltiska flotta under det Finska kriget (1808-1809). Under sitt besök på *Victory* fick Forsell höra 850 besättningsmän sjunga den engelska nationalsången *God save the King*. Forsell ber nu i ett brev den 31 december Tegnér att skriva en folksång och föreslår melodin till *Götherna fordomdags drucko ur horn* som melodi. Någon reaktion från Tegnér sida på Forsells brev finns inte i det bevarade källmaterialet.

Göten *Harald*, August von Hartmansdorff, befinner sig i Norge åren 1816-1821, som sekreterare åt den norske riksståthållaren. I ett brev den 2/2 1821 sänder Hartmansdorff en ordrik norsk nationalsång, som fått pris i ett "Sällskap för Norges väl", och hoppades att Tegnér eller Geijer skulle kunna åstadkomma något liknande.²⁰

Frågan aktualiserades då Adlerbeth besökte Tegnér i Lund sensommaren 1821. När vännerna håller på att ta avsked lämnar Adlerbeths dagbok en glimt av deras samtal: ”Tegnér följde mig ett långt stycke utom staden /.../ Jag anmodade honom att författa en sång om Jätten Finn och S:t Lars, och en Svensk Folksång. Han var ej därtill obenägen.”²¹

Först ett år senare aktualiserar Adlerbeth ånyo önskemålet om en svensk folksång. I ett brev till Tegnér den 10/8 1822 föreslår Adlerbeth att Tegnér skall ge sig i kast med ”en folksång på samma melodi, som Götherna fordomdags drucko ur horn.” Tegnér invänder att melodin är ”alltför krigisk” för att kunna användas som en folksång.²²

Vid en stor tillställning i Stockholm hos läkaren Magnus af Pontin i januari, hörde Tegnér, Adlerbeth och kompositören Bernhard Crusell till de inbjudna. Adlerbeth för fram tanken att Tegnér borde skapa ”en Sverige värdig folksång”, något som Tegnér tog under övervägande.²³ Inte heller denna gång leder diskussionen till ett konkret resultat. I ett brev till Adlerbeth den 10/4 1824 skriver Tegnér: ”en Folksång har jag ej skrivit, ehuru ofta jag tänkt derpå: men man skulle derpå göra alltför stora anspråk, och med skäl, ty det är kronan av all Lyrisk.”²⁴

Denna replik blir den sista mellan Adlerbeth och Tegnér gällande folksången. Tjugo år senare skulle Rickard Dybeck göra sitt första framträdande med *Du gamla du friska*, som ett halvt sekel senare skulle accepteras som vår nationalsång.²⁵

Under några år runt 1820-talet försöker Adlerbeth förmå Tegnér att skriva två dikter, en om Bländasägnen och en folksång. Den som senast sysslat med problematiken, arkeologen Påvel Nicklasson, är av uppfattningen att nationalsången skulle handla om Blända: ”Om allt gått litet annorlunda hade vi idag haft en sång om danskmörderskan Blända som nationalhymn, skriven av Esaias Tegnér med historiskt faktaunderlag av Johan Haqvin Wallman. Wallman hade då bokstavigt varit ett namn på var mans läppar. Hymnen hade kunnat förena militanta feminister, nationalister och arkeologer på bekostnad av grannsämjan med Danmark. Vi har Tegnérs goda smak att tacka för att vi sluppit denna götiska vulgaritet!”²⁶

Det finns inte det ringaste stöd i källmaterialet som skulle kunna göra Nicklassons kontrafaktiska spekulation motiverad. Det är naturligtvis dess-

utom en omöjlig tanke att en svensk nationalsång skulle ha sin utgångspunkt i en skildring av hur en dansk här mördas av en armé av svenska kvinnor.

Stagnelius som person

Stagnelius arbetade på Ecklesiastikexpeditionen som oavlönad kopist under ledning av Jakob Adlerbeth från år 1815. Vid flera tillfällen fick han begära tjänstledighet för att åka till föräldrahemmet och kurera sig. Sista gången så skedde var i slutet av år 1821. När han i början av juni 1822 återvänder till Stockholm har han nio månader kvar att leva.

Kort efter författarens död skriver Lorenzo Hammarsköld ett äreminne över honom: *Erik Johan Stagnelius. Ett kors på hans graf, till erinran för hans närmare bekanta och för alla vänner af hans sångmö*. Hammarsköld sänder häftet till Stagnelius far, biskop Magnus Stagnelius, samtidigt som han efterfrågar efterlämnade manuskript i avsikt att publicera dem. I sitt svarsbrev den 29 maj är biskopen tacksam över att Stagnelius nu funnit det lugn som livet förvägrat honom. Angående efterlämnade manuskript skriver han:

”Jag eger 4. Handskrifna Band dem han säkert ernat till Tryck men som jag vid dess sista res ifr. Hemet, frälste, kanske ifrån Förödelse. Så mycket jag kan samla hos hans vänner här, jämte desse Stycken och vad som finns förvaradt bland hans öfriga saker, som med första väntas, skall jag med första till min Herre genast uppsända, att göra deraf vederbörligt bruk. De som tagit vård om den aflidnes efterlämnade saker, hafva försäkrat mig, att de äfven samlat och nedlagt alla hans handskrifter, h/vil/ket röjer sig när sakerna nu nedkomma.”²⁷

Leveranserna drar ut på tiden. Den 24 november skriver biskopen ett, med vad gäller handskrifterna, likalydande brev som det ovan citerade, men med en för vårt vidkommande viktig precisering:

”Trenne häften, Lyriska Sånger och Blända, har jag ryk/t/ undan förstörelse, törhända, såsom mycket annat. Jag behöll desse hos mig vid hans sista bortresa. Visserl. Hade han ernat allmängöra dem; ty de äro renskrifna och hopheftade. Något af samlingen är tryckt för ut, såsom i Liljor i Saron; men det får medfölja, emedan ett otryckt Poem finnes på samma papper.”²⁸

Det sista brevavsnittet kommenteras av Böök i hans bok om Stagnelius år 1919: "Biskop Stagnelius ansåg sig ha räddat dessa verk från förstörelsen; såsom förut anmärkts, är det obevisat, att Stagnelius icke tagit väl vara å sina handskrifter i Stockholm; men måhända har han inför sina anhöriga af-fischerat en viss likgiltighet. Biskopens påstående, att sonen tänkt publicera *Blenda* är emellertid påtagligen oriktigt; i så fall hade han naturligtvis tagit handskriften med till Stockholm. Att han lämnade den kvar hos fadern, medan han tog med sig handskriften till Bacchanterna, visar, att han *icke* ämnade trycka sitt epos; kanske betraktade han det själf som en bagatell, skrifven för vänkretsen liksom *Erövringen af Ceuta*."²⁹

I sin skrift om kronologien i Stagnelius diktning från år 1926 står Albert Nilsson på samma sida som Böök: "Biskopens påstående att sonen tänkt offentliggöra *Blenda* är, såsom Böök anmärkt, oriktigt; i så fall hade Stagnelius naturligtvis inte lämnat handskriften kvar utan tagit den med sig till Stockholm."³⁰

I den år 2007 publicerade monografen om Stagnelius intar Göran Hägg samma hållning: "biskopens påstående i ett brev till Hammarsköld efter sonens död att eposet förelegat färdigt för tryckning förefaller gripet ur luften. Då skulle Stagnelius knappast lämna det hemmavid sin sista avfärd till Stockholm. Det gör trots allt ett ganska ofullbordat intryck, med det rump-huggna slutet som en nödlösning."³¹

Biskop Stagnelius påstående att *Blenda* låg färdigt för tryckning är ändå av stort intresse: "den ger oss nämligen, omedvetet, en upplysning om manuskriptets beskaffenhet. Om manuskriptet varit ett tio år gammalt häfte, hvars piktur förrådde ynglingen, någonting i stil med handskrifterna till *Gunlög* eller *Cydippe* – hur i all världen skulle biskopen kunna ha fallit på den idén att påstå, att sonen hade för avsikt att trycka *Blenda*? Hans yttrande visar, att häftet för honom presenterade sig som nyligen renskrivet, såsom någorlunda samtidigt till de båda dikthäftena, innehållande bl. a. stycken ur *Liljor i Saron*, och alltså ungefär från 1820."³²

Det goda skick som manuskriptet till *Blenda* befann sig i, visas också genom att Hammarsköld, när han omsider får det i sin hand, uppenbarligen kan lämna det direkt till tryckaren Johan Hörberg för sättning, för att därefter låta texten tryckas i första delen av Stagnelii *Samlade skrifter*. För-

faringsättet har inneburit att manuset gått förlorat, vilket berövar oss möjligheten att datera handskriften med handstilens hjälp.

Studerar vi biskop Stagnelius båda brev till Hammarsköld ingående, går det emellertid inte att utläsa att hans omhändertagande av de aktuella manusen skett med sonens medgivande. Biskopen förefaller i stället att i sitt handlande drivas av en fruktan att manuskripten annars skulle bli förstörda.

Efter Erik Johans död skriver Hammarsköld två minnesteckningar över skalden, en i en separat skrift, nämnd tidigare, *Erik Johan Stagnelius. Ett kors på hans graf* (1823) och en i förordet till skaldens samlade skrifter (1824).

I den separata minnesskriften säger Hammarsköld att Stagnelius i kretsen av vänner ofta var glättig och muntert skämtande. ”och likväl var han näsan beständigt ett rof för de smärtsammaste plågor, till följd af ett obotligt organisationsfel i ett af de finaste delarne af hans kropps inre byggnad. Dessa plågor beredde hos honom en Hypochondri af den förfärligaste art, som nedslog hans mod, störde honom i hans göromål och störtade honom understundom i den gränslösaste förtvivlan, af vilken sömnen jagades från hans ögonlock, de rysligaste bilder framkallades för hans inre syn, och han drefs att ofta sönderrifva och förstöra de papper eller andra saker, som kommo honom för handen.”³³

Och vidare: ”Medan andra och tredje Häftena af Liljor i Saron trycktes i Stockholm /1821/, var Skalden i Calmar. Ett häftigt anfall af det furialiska onda, som jagat helsan från hans ungdom och slutligen undergräfvade hans lefnad, hade neml. tvungit honom att begifva sig under sina närmastes vård och uppsigt.”³⁴

I sitt företal till Stagnelius samlade skrifter ger Hammarsköld ett konkret exempel på Stagnelius destruktiva anfall riktat mot hans verk operan *Cydippe*: ”Denna Opera har verkligen varit fullkomligen utförd och färdig, men en natt, under ett anfall af den fruktansvärda Hypochondri, som ofta beröfvade den lidande skalden allt medvetande, har han sönderrifvit sitt Manuscript och således förlorat sitt verk, hvarföre han sedermera ofta skall hafva beklagat sig.”³⁵

Efter studier av handstilens förändringar hos Stagnelius anser sig Albert Nilsson kunna fastställa den exakta tidpunkten för tillkomsten av operan *Cydippe* till mellan september 1816 och juli 1817. Han befinner sig då i hem-

met i Kalmartrakten. ”Stycket måste ha tillkommit som en occasionspjäs för att spelas i hemmet”, skriver Nilsson.³⁶

Biskop Stagnelius har alltså på nära håll kunnat uppleva sonens labilitet och har fog för sin fruktan att delar av författarens verk skulle kunna gå om intet när denne återvänder till Stockholm i juni 1822. I vilket skick var Erik Johan Stagnelius när han lämnade Kalmar med destination Stockholm? Det vet vi inte, men skall vi beakta de iakttagelser av honom, några månader efter ankomsten till huvudstaden så finns det förvisso skäl för biskop Stagnelius oro över vad som hända kunde.

Sedan Stagnelius besökt geijrarna på deras sommarställe Tomteboda utanför Stockholm i slutet av juli 1822, skriver Anna Lisa Geijer till sin väninna Malla Silfverstolpe : ”Sen du reste har jag ej sett Hartmansdorff men han sade sig snart komma hit för att få läsa något ur Liljor i Saron med oss, som han ej har läst förr – Nu har jag sett dess författare – han såg högst svår ut och jag önskade nästan att jag ej sett honom emedan han gaf mig en outplånlig bekräftelse på den ledsamma opinion man har att han är liderlig – du kan ej tro hur vidrig och drucken hela hans gestalt annonserade – hvar bor geniet i en så förfallen otreflig hydda?”³⁷

Erik Gustaf Geijer, som också mötte Stagnelius på Tomteboda, skriver ett brev till Atterbom den 13 september 1822:

”Jag gjorde i Sthm bekantskap med Stagnelius, som skänkte mig första arket af en ny tragedi Bachanterna eller Fanatismen, som är under trycket. Ämnet är Orpheus. Jag kan ingenting säga derom. Stagnelius är en genialisk, men besynnerlig, lurfvig, burschikos varelse. Varm, men oklar och aldra mest rasande fantastisk, då han bemödar sig att tala kallt förstånd. Till hälsan synes han mig ty värr redan vara förstörd och hans diet lär ej vara den bästa.”

Vi får vara medvetna om att makarna Geijers syn på Stagnelius sker utifrån ett småborgerligt perspektiv, med värderingar som vuxit fram i den akademiska Uppsalaidyllen.

Ett halvår senare har det tydligen halkat iväg rejält utför för Stagnelius. Det framgår av en "Vackt Journal för Södermalms Brandvachts Corps de garde, Raport af d. 8 Marti 1823":

"7:o) Kl. 2 inkåm soldaterne n:o 125 o. 129 och förde med sig en okänd mans person som seger sig vara kanslisten vid Kongli Exlens Expedition vid namn E. J. Stägneljus som befans stånd vid ledstängen nära sluss inspäcktors husett vid söder sluss och befans hann vara så af starka drycker beskenckct att dett såg befrukands ut att han skull stupa öwer ledstang och i strömen var fore åvannemde soldater hono hoflitt tiltalte då han utbrast i flere qwäd ord emot dem varföre de honom arestere samtt blef af behörig patrull i vidare arest af förd samtt instäles i kongli polis kamaren i morgon kl. 10 f. m."³⁸

Att bli påträffad berusad i Stockholm på 1820-talet var inget omedelbart skäl för att bli arresterad. Kanske var det "kvädorden" som fick humöret att rinna över för brandväktarna. Kanske misstänkte de att han höll på att ta livet av sig vid slussen och ville föra honom i säkerhet.

Den 20 mars 1823 skriver Adlerbeth i sin dagbok: "Stagnelius blifvit funnen full i en rännsten och i Polisen pliktfälld." Och den 21 mars om samtal med kollegor: "gaf mig råd i afseende på frågan om Stagnelii aflägsnande."³⁹

Fjorton dagar senare var skalden död.

Dateringen av Stagnelius epos Blenda

Hammarasköld förlägger dikten tidsmässigt närmast efter dikten *Gunlög*, som enligt Nilsson är skriven före hösten 1815.⁴⁰ Bländas mord på sin beundrare, prins Olof, tillika hennes fars mördare, sker inte som en patriotisk handling utan som en ren hämnd: "Detta tyckes antyda, att ämnet varit Skalden övermäktigt, så att han icke kunnat behandla det till slut efter sin först uppgjorda plan: en omständighet, som otvifvelaktigt förråder ungdom och omogenhet hos konstnären."⁴¹

Också Stagnelius-kommentatorerna Pehr Daniel Amadeus Atterbom,⁴² Carl Wilhelm Böttiger,⁴³ Christoffer Eichhorn⁴⁴ och Henrik Schück-Karl Warburg⁴⁵ ansluter sig till tanken att *Blenda* är en ungdomsdikt med tidsmässig anknytning till dikten *Gunlög*. Böttiger sammanfattar kritiken mot

eposet *Blenda*: "Utfördt af en ung mästarehand, är dock poemet *Blenda* i sin helhet ej annat än ett genialiskt misstag: misstag i afseende på diktart, misstag i afseende på sammansättning och plan, misstag i afseende på sjelfva sagans anda."⁴⁶ Och vidare: "Värendsqvinnan ... framstår inte som frimodig sköldmö i öppen fejd, men som listig och grym lönnmörderska under synnerligt betänkliga förhållanden."⁴⁷

Johan Bernhard Simonsson är bibehållet kritisk i sin mångordiga framställning av Stagnelius *Blenda* i sin avhandling från år 1909: "*Blenda*" är en ung skalds verk. I dess fel som i dess förtjenster hafva vi sett det. Och att denna skald främst är lyriker, visar det äfven. Liksom Stagnelius i sitt eget låter sig föras hän af sina stämningar, så går det honom äfven vid hans diktning. Därur kan ock hans förkärlek för Wielands sätt att berätta till stor del förklaras, och däri hafva vi äfven att se främsta grunden till hans brist på episkt lugn och episk objektivitet. Allt som flyger in på honom under diktande, ger han uttryck åt i sin skildring, och det draget skulle alltid blifva hans"⁴⁸

Fredrik Böök var opponent på Simonssons avhandling i Lund år 1909. Han fascineras av Stagnelius och startar ett tioårigt projekt kring skaldens diktning. Att Bööks forskningsansats kunde skapa helt nya resultat visar inte minst behandlingen av *Blenda*. Medan tidigare generationer ser eposet som en tidig skapelse, ett omoget försök med många brister och misstag, presenterar Böök en radikal omvärdering. Dikten, menar Böök, är en av de sista Stagnelius skriver. Den utmärker sig för ett stilistiskt mästernskap.⁴⁹

De tidigare forskarna har inte förstått, menar Böök, att det drama som föregår *Blenda* och författarens sista verk, dramat *Thorsten Fiskare*, som har titeln *Bacchanterna*, är en vändpunkt i skaldens produktion, som därefter i sitt skapande närmar sig realismen. I *Blenda* finns inte ett enda tonfall av trånad och svärmeri. Det trånsjuka är konsekvent föremål för gyckel i *Blenda*. Det finns inte, vad som är typiskt i Stagnelius ungdomsdiktning, påståenden om poesiens allmakt eller av en naiv rörelse i skildringen av det erotiska. Böök anser det omöjligt att en ung författare skulle författa verseposet *Gunlög*, med dess hyllning till skaldekonsten, samtidigt som ha skriver en lång dikt som konsekvent är torr, spefull, överlägsen.⁵⁰

Under sina dateringsförsök av Stagnelius diktning ägnar Albert Nilsson mycket energi åt att datera *Blenda*. Han finner att eposet har stora likheter

med den diktning som författaren skapar åren runt 1817, dvs. vid den tidpunkt han skapade dramat *Wladimir den store*.

I en kommentar till sitt arbetet *Sex kapitel om Stagnelius* skriver Olle Holmberg: "Stora likheter i stil och vokabulär förbinder *Blenda* med vad Stagnelius skrev 1816-1817, det är sant, men stora likheter förbinder den också med Stagneliusdikter lika litet som Tegnérdikter genom att peka på likheter med andra dikter i fråga om uttryckssätt, ty både Stagnelius och Tegnér använder ofta under olika tider samma vändningar och fraser."⁵¹

Det senaste försöket att lösa dateringsproblemet gällande Stagnelius *Blenda* möter märkligt nog i översiktsverket *Ny illustrerad litteraturhistoria* (1956-1957). Det är Staffan Björck som gör ett flera sidor långt heroiskt försök att åstadkomma en ny tingens ordning vad gäller dateringen utan att övertyga.⁵²

Tegnér *Klosterruinerne*

Stora delar av berättelsen i Stagnelius *Blenda* avviker från sägenbildningen kring henne. Den mest anslående utvidgningen är den klostermiljö, som blir *Blendas* nya hem, sedan hon beslutat sig att gå i kloster, för att sona det mord hon begått.

Det finns en intressant intertext till Stagnelius *Blenda* genom en dikt skriven av Tegnér så tidigt som år 1805. Den heter *Klosterruinerne*,⁵³ och ansluter sig till det svärmeri för ruiner som engelsmannen och förromantikern Thomas Gray (1716-1771) ger uttryck för, och i hans efterföljd exempelvis den tyske skalden Friedrich von Matthisson (1761-1831). *Klosterruinerne* hade fört ett undanskymt liv i de Tegnériska gömmorna tills Jacob Adlerbeth får läsa den i Stockholm i december 1816 i en avskrift hos vännen Johan Fredrik Lundblad. I sin dagbok för den 8/12 1816 skriver Adlerbeth: "Hos Lundblad läste jag flera sköna hittills obekanta Skaldestycken af Tegnér. Serdeles vunno *Klosterruinen* och *Treenigheten* mitt bifall."⁵⁴ Johan Fredrik Lundblad hade tagit examina i Lund och var god vän med Tegnér. I Stockholm var han anställd vid det statliga ämbetsverket Kanslistyrelsen sedan hösten 1811. Den 21/2 1817 skriver Jacob Adlerbeth ett brev till Tegnér och utber sig dikter att publicera i *Iduna* 7: "Bland Originalstyckena hoppas jag att Du skickar Oss *Klosterruinerne*, hvilket stycke jag med förtjusning nyligen ägt tillfälle att läsa."⁵⁵

Tegnér sänder dikter i ett brev den 27/2 1817, men med en kommentar gällande *Klosterruinerne*: ”Klosterruinerna är ett gammalt stycke, hvarmed jag ingalunda är nöjd, och som ej utan en stark revision kan tryckas, den jag fruktar ej lönar mödan för ett sådant lappri.”⁵⁶ I omarbetad form sänder Tegnér *Klosterruinerne* i ett brev först den 9/4 1820.⁵⁷ Dikten publiceras i *Iduna* 8 hösten år 1820. Stagnelius kan via Adlerbeth ha haft tillfälle att läsa Tegnér's dikt såväl i handskrift som i korrektur och i tryckt form, och kunnat diskutera den med sin chef Jakob Adlerbeth.

Klosterruinerne.

Stå stilla, vandrare, och se dig om.
Här reste sig från gråa ålderdomen
ett kloster, heligt då — men tiden kom
och gjorde hemgång uti helgedomen.

Dess murar nitet fogat fast ihop,
men sekler trängde sig med våld emellan.
Nu till dess gård drar ingen pilgrimshop,
och ingen offrar i den helga källan.

Igenom porten är blott vindens gång,
den vida rund, de djupa hvalf stå öde;
från loften skrika ufvarne sin sång,
men under slumra ändå tryggt de döde.

Se, tidens vishet ät legenden ler,
och tviflarns fötter på reliken trampa;
jag vördar, forntidsminnen, ännu er,
och tänder åter er förtärda lampa.

Från dessa murar skyggde våld och brott,
här ostörd vishet verdens gång betraktat:
inunder hvalfven salig andakt gått,
och frid, lik Edens engel, porten vaktat.

Hvad trogna knäfall dessa hällar nött!
Hvad kraft förnummen i de helga orden!
Här anden, lågande, sitt ursprung mött,
för himlen lefvande, och död för jorden.

O sägen, skuggor, ur er natt likväl:
 var edert lif af lidandet förgädet?
 Var det blott frid, som bodde i er själ,
 och knäföll ingen sorg för stenbelädet?

Hvem svarar? Ack! blott lifvet klaga vet
 och smärtans tecken i sitt våld det äger.
 I grafven torkar ögat ut, som gret,
 och intet öra hör hvad döden säger.

Der — inom denna sönderfallna dörr,
 der mörka vålnader vid midnatt synas,
 der suckade kanske en nunna förr,
 en blomma ställd vid korsets fot att tynas.

Den blinda vantron med förfärlig hand
 vigt in dess vår åt himmelen och döden.
 Hvad voro mot ett radband, hjertats band,
 mot himlens ära, hvad var menskonöden?

På denna mossbetäckta stenbänk satt,
 i skygd af dessa sekelsgamla ekar,
 hon kanske också mången månskensnatt,
 och mindes gråtande sin barndoms lekar.

Hur qvald den sjuttonåra himlabrud!
 Af älskarns kyssar i dess själ hvad minnen!
 Dess tankar sträfvade med makt till Gud,
 men ack! till jorden sträfvade dess sinnen.

Hon täljer ut och täljer om igen
 sitt radband, suckande sitt Ave stammar,
 men under doket trånar ögat än,
 och samma hjerta under slöjan flammar.

Hvi ger religionen ej sin dotter tröst?
 Hvi hör ej Christi mor dess bön, som klagar?
 Ack! hvi så syndig blef naturens röst?
 Och hvi så hårda blefvo himlens lagar?

Vid krucifixet kallnade dess mund,
 och kinden blektes af den heta smärta;
 från sjunkna ögon flydde hvilans blund,
 ty jord och himmel stridde i dess hjerta.

Så, okänd Heloisa, småningom
 hon tärdes af, blef bortdöd och begrafven,
 och ingen Pope med sångens trolldom kom
 att väcka hennes minne opp af grafven.

Frid med din skugga! Du är hämnad re'n,
 försvunna äro dina helgon alla.
 De trifieds icke uti dagens sken,
 der *Gud* står qvar, men alla *Gudar* falla.

Ej Isis söker mer sin döda vän,
 ej lejonhöfdad Mithras dagen tänder;
 Titaners slägte står ej opp igen,
 fast blixten slocknat i Kronions händer.

Och djupt förgömd bland fjällens skrefvor bor
 den Göthiska, den blodbestrukna stoden,
 ty på sin hammar sofver Asathor
 och ingen kämpe gästar mer hos Oden.

Hans altar bröts för helgonens omkull;
 de hade ock sin tid, som sommarfjärnen;
 nu vandrar plojen i den vigda mull,
 och barnen leka med de helga kärnen.⁵⁸

Dikten har en antikatolsk tendens, den betraktar nunnorna som ett vantrons offer och beklagar att deras egentliga kvinnliga bestämmelse aldrig förverkligas. I dikten anlägger Tegnér en kritisk syn på religion och religionsformer och reflekterar över deras ovaraktighet.⁵⁹ Publicerad år 1820 ger Tegnér's *Klosterruinerne* näring åt det växande intresset för ruinlandskapet, inte minst bland bildkonstnärer. I Greifswald verkar Caspar David Friedrich som ruinmålare och i Sverige gestaltar Carl Johan Fahlcrantz det svenska ruinlandskapet, medan Michael Gustaf Anckarsvärd gör litografier med fokus på Visby ruiner. För Stagnelius kan Tegnér's kritiska, men ändå vördnadsfulla, beskrivning av den medeltida klostermiljön ha verkat inspirerande. Det finns skäl att tro att Tegnér's beskrivning av den kärlekskranka unga nunnan medfört, att Stagnelius införlivat henne i sin repertoar:

Hur qvald den sjuttonåra himlabrud!
 Af älskarns kyssar i dess själ hwad minnen!
 Dess tankar sträfwade med makt till Gud,

men ack! till jorden sträfwade dess sinnen.

I sonetten *Tystnaden*, tidigast tillkommen sommaren 1819 avslutas sista terzinen:

Kom! i Din famn på gyllne moln Du bringar
Den efterlängtrade till himlabruden,
Och glada bröllopschorer sällskap göra.

(SS II, s 204)

I Stagnelius version av Blenda-sången går Blenda som bekant i kloster. När Stagnelius beskriver nunnorna i klostret kallar han dem "himlabrudar":

Ej långt från denna hemska bygd
Ett fredligt kloster står, i mörka granars skygd.
Der stiga rökelse och psalmer
Mot dystra hvalfven evigt opp,
Från gudavigda Nunnors tropp,
Som jordens rosor glömt för himmelrikets palmer,
Dit hinner icke tidens flärd,
Ej dånet af en grym och brottslig verld.
En helig klosterfru befaller
De rena himlabrudar der,
Som dväljas mellan skumma galler.

(SS III, s 149)

Redan Böök uppmärksammar parallellen mellan Tegnér's Klosterruinerna och Stagnelius Blenda: "Det kunde tilläggas, att skildringen af klostret i *Blenda*, särskilt tredje sångens 44:e strof, uppenbarligen är påverkad af Tegnér's Klosterruinerna, tryckt 1820 i Idunas 8 häfte. Men öfverensstämmelsen, ehuru oförneklig, har ingen beviskraft, på grund af den Tegnér'ska diktens ringa originalitet; klosterpoesien är ju en gammal genre."⁶⁰

Den 44:e strofen i tredje sången av Blenda lyder

Se BLENDA, se! Hvad skymtar der?
Af lampans sken beglänt, i hvita svepnings kläder,
Ett spöke står – ack! huru kär
Är ej dess anblick mig! Hvad den mitt hjärta gläder!
Det skuggan af en ung, olycklig Nunna är,
Som från sin kärlek skild förtvinat ensam här.

Hon vinkar mig – jag kommer, o I hamnar!
Att grafvens natt mig genast famnar!

(SS III, s 157)

Allusionen till Tegnér's Klosterruinerne är uppenbar. Böök känner inte till de resonemang och omständigheter som föregick publiceringen av Tegnér's dikt i Iduna år 1820, redovisade ovan, som styrker tanken att Stagnelius blivit inspirerad av Tegnér's Klosterruinerne. Sambandet är ett indicium för att *Blenda* är en sen skapelse av Stagnelius.

Vi vet med säkerhet att Stagnelius hade två poetiska verksamhetsfält när han gör sin sista sejour i Kalmar-trakten åren 1821-1822. Han skriver det lekfulla och humoristiska dramat *Thorsten Fiskare*, men han ägnar sig också åt sällskapspoesi i Bellmaniansk anda.

”I själfva verket kan man direkt bestämma *Blendas* plats i Kalmarproduktionen,” skriver Böök. ”Den Bellmanianska lyriken är grotesk, ironisk, realistisk, alla epiteterna passa lika bra på *Blenda*. Det ingår i eposet en skildring af de småländska kvinnornas läger; de ha flytt med alla sina ägodelar, och Stagnelius finner sitt artistiska nöje i att skildra den brokiga förvirringen:

Af kärror runtomkring, en vagnborg slagen är.
En mängd af husgeråd syns innanföre der.
En gammal spinnrock än man röjer,
Ur fosterbygdens hydda förd.
En kraslig vävstol än sig höjer,
Ej mer af flickans arm, vid muntra sånger rörd.
I högar vräkta, huller buller, Ses kittlar, grytor och kastruller.

(SS III, s 175)

I *Knibergs Ölandsfärd* skildrar Stagnelius färjan, som uppehåller förbindelsen mellan Kalmar och Öland:

Färjan är redan fuller:
Jerngrytor, smör, kastruller,
Kroppkakor ligga huller
Buller om hvarann!
Rörd, bron med klang och buller
Dånar som af patruller;

Kärngarne stupa kuller-
bytta. Dem tog fan!

(SS:II, s 235)

”Det är samma som i *Blenda*: flyttgods i oreda, förvirrade och skrämde bondkvinnor. Stagnelius har med egna ögon sett den pittoreska scenen vid hamnen, och han har brukat den i det skämtsamma epos, som han samtidigt roade sig med”, skriver Böök.⁶¹

Man blir benägen att ansluta sig till Böks slutsats i arbetet *Stagnelius. Liv och dikt* (1954): ”Innehållet, stilen, andan i *Blenda* visar, att eposet inte kan höra hemma i någon annan period av Stagnelius’ liv än den sista. Långt ifrån att vara bristfälligt och omoget, är det ett verk av en mästare; de 246 stanserna är byggda med osviklig säkerhet och fyndighet, fulla av kvickhet, elegans, spefullhet.”⁶²

Handskrifter och litteratur

- Adlerbeth 1809 J. Adlerbeth, *Dagbok 1-3* (UUB).
- Atterbom 1848 P. D. A. Atterbom, *Strödda bidrag till svenska vitterhetens häfder, 1-3* (Uppsala 1848).
- Björck 1946 S. Björck, *Heidenstam och sekelskiftets Sverige* (Stockholm 1946).
- Björck 1957 S. Björck, "Stagnelius" (E. N. Tigerstedt /red./, *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria*, 3, 2. uppl., Stockholm 1957).
- Bruzelius 1817 M. Bruzelius, *Sveriges historia för ungdom, 1-2* (Lund 1817-21).
- Burzelius 1833 M. Bruzelius, *Sveriges historia för ungdom* (Fjärde tillökta och förbättrade uppl., Lund 1833).
- Böttiger 1871 C. W. Böttiger, "Minne af skalden Erik Johan Stagnelius" (*Svenska Akademiens handlingar från år 1796*, 47, Stockholm 1872).
- Böök 1917 F. Böök, *Esaias Tegnér, I* (Stockholm 1917).
- Böök 1919 F. Böök, *Erik Johan Stagnelius* (Stockholm 1919).
- Böök 1942 Böök, F., *Stagnelius än en gång* (Stockholm 1942).
- Böök 1954 F. Böök, *Stagnelius. Liv och dikt* (Stockholm 1954).
- Böök 1956 F. Böök, *Esaias Tegnér: en levnadsteckning, 1-2* (Stockholm 1956).
- Costume 1823 *Costume of Sweden. Illustrated by twenty-two engravings* (London 1823).
- Danielson 2013 Eva Danielson & Märta Ramsten, *Du gamla, du friska* (Stockholm 2013).
- Eichhorn 1868 C. Eichhorn, "Erik Johan Stagnelius. Lefnadsteckning" (C. Eichhorn /utg./ *E. J. Stagnelius, Samlade skrifter, I*, Stockholm 1868, s IX ff.).
- Fehrman 1956 Fehrman, C., *Ruinernas romantik: en litteraturhistorisk studie* (Stockholm 1956).
- Forssell 1827 C. F. Forssell, *Ett år i Sverge* (Stockholm 1827-1835).

- Fryxell 1824 S. Fryxell, *Pehrsmässefärden eller Daniels resehändelser – Komisk originalroman af Frans Filibert Törntaggs /pseud/, 1-2* (Göteborg 1824).
- Förteckning 1984 *Förteckning över Götiska förbundets och Jacob Adlerbeths arkiv* (Stockholm 1984).
- Hammar-sköld 1823 L. Hammar-sköld, *Erik Johan Stagnelius. Ett kors på hans graf, till erinran för hans närmare bekanta och för alla vänner af hans sångmö* (Stockholm 1823).
- Hammar-sköld 1824 "Företal" (E. J. Stagnelii *Samlade skrifter*, utg. L. Hammar-sköld, Stockholm 1824).
- Holmberg 1941 O. Holmberg, *Sex kapitel om Stagnelius* (Stockholm 1941).
- Hägg 2007 G. Hägg, *I Världsfurstens harem. Erik Johan Stagnelius och hans tid* (Stockholm 2007).
- Iduna 1820 *Iduna 8* (Stockholm 1820)
- Landen 1997 L. Landen, *Jacob Adlerbeth* (Stockholm 1997).
- Larsson 1995 L.-O. Larsson, "Från lagmansdottern Katarina till amasonen Blända. Verklighet och myt kring kvinnlig arvsrätt." (*Kronobergskvinnor. Kronobergsboken 1995/96*, Växjö 1995).
- Nicklasson 2011 P. Nicklasson, *Att aldrig vandra vill. Johan Haquin Wallman. Sveriges förste arkeolog* (Lund 2011).
- Nicklasson 2014 P. Nicklasson, "Göternas folksång" (Marie Länne Persson et. al., /ed./, *Källan i Slaka [Musiktryck] : en bok om svensk folkmusik*, Mjölby 2014).
- Nilsson 1926 A. Nilsson, *Kronologien i Stagnelius diktning* (Uppsala 1926).
- Risberg 1925 B. Risberg, "När diktades 'Blända?' Bidrag till Stagnelius-dikternas kronologi." (*Nysvenska studier*, 5, Uppsala 1925).
- Schück 1829 H. Schück-K. Warburg, *Illustrerad svensk litteraturhistoria*, 5, 3:e uppl. (Stockholm 1929).
- Simonsson 1909 J. B. Simonsson, *Erik Johan Stagnelius. Lif och dikt. 1* (Lund 1909).
- SS II E. J. Stagnelius, *Samlade skrifter. D. 2, Lyriska dikter efter tiden omkring 1818; Liljor i Saron* (Stockholm 1913).
- SS III E. J. Stagnelius, *Samlade skrifter. D. 3, Episka dikter; Dramatiska dikter, I* (Stockholm 1914).

- Tegnér 1954a E. Tegnér, *Brev*, 2, 1818-1823 (Malmö 1954).
- Tegnér 1954b E. Tegnér, *Brev*, 3, 1824-1825 (Malmö 1954).
- Tegnér 1955 E. Tegnér, *Brev*, 4, 1826-1827 (Malmö 1955).

Noter

-
- ¹ Larsson 1995, s 31 ff.
- ² Bruzelius 1833, s 107 f.; Rudbecks redogörelse är ej tryckt.
- ³ Forsell 1827, s 86 ff.
- ⁴ Förteckning 1984, s 15
- ⁵ Adlerbeths dagbok 26/8 1821 (UUB).
- ⁶ Bruzelius 1817, 2, s 28 f.
- ⁷ Adlerbeth till Tegnér 10/8 1822 (LUB)
- ⁸ Tegnér 1954a, s 277
- ⁹ Nicklasson 2014, s 229
- ¹⁰ Nicklasson 2011, s 120
- ¹¹ Nicklasson 2014, s 229
- ¹² Risberg 1925, s 29
- ¹³ Nilsson 1926, s 94
- ¹⁴ Böök 1919, s 495
- ¹⁵ Nicklasson 2011, s 151
- ¹⁶ E. G Geijer till Jakob Adlerbeth 10/8 1824 (GF:s arkiv, Vitterhetsakademien); Nicklasson 2014, s 230
- ¹⁷ Tegnér 1955, s 207 f.; Nicklasson 2014, 230 f.
- ¹⁸ Tegnér 1954b, s 75.; Nicklasson 2014, 230
- ¹⁹ Björck 1946, s 147 ff.
- ²⁰ von Hartmansdorff till Adlerbeth 2/2 1821 (RA)
- ²¹ Adlerbeths dagbok 24/8 1821 (UUB)
- ²² Adlerbeth till Tegnér 10/8 1822 (LUB); Tegnér 1954a, s 277
- ²³ Adlerbeths dagbok 4/1 1823 (UUB)
- ²⁴ Tegnér 1954b, s 75
- ²⁵ Danielson 2013, s 13 ff.
- ²⁶ Nicklasson 2011, s 149; Nicklasson 2014, s 218 ff. Jfr. Landen 1997, s 57
- ²⁷ Hägg 2007, s 304
- ²⁸ Nilsson 1926, s 84 f.
- ²⁹ Böök, 1919, s 488
- ³⁰ Nilsson 1926, s 85
- ³¹ Hägg 2007, s 152
- ³² Böök 1919, s 488 f.
- ³³ Hammarsköld 1823, s 6 f.
- ³⁴ Hammarsköld 1823, s 21
- ³⁵ Hammarsköld 1824, s 42
- ³⁶ Nilsson 1926, s 44
- ³⁷ Holmberg 1941, s 246
- ³⁸ Böök 1919, s 524 ff.
- ³⁹ Adlerbeths dagbok 20/3, 21/3 1823 (UUB)
- ⁴⁰ Nilsson 1926, s 9
- ⁴¹ Hammarsköld 1824, s 29 f.
- ⁴² Atterbom 1848, s 21 ff.
- ⁴³ Böttiger 1872, s 105
- ⁴⁴ Eichhorn 1868, s XLI
- ⁴⁵ Schück 1929, 251 ff.

-
- ⁴⁶ Böttiger 1872, s 106
⁴⁷ Böttiger 1872, s 108
⁴⁸ Simonsson 1909, s 175 ff.; s 208.
⁴⁹ Böök 1919, s 485 ff.
⁵⁰ Jfr Böök 1954, s 237 ff.
⁵¹ Holmberg 1941, s 272; Böök 1942, s 117 ff.
⁵² Björck 1957, s 149 ff.
⁵³ Tegnér 1964, s 187 ff.; s 311 ff.
⁵⁴ Adlerbeth 18/12 1816 (UUB); Tegnér 1975, s 219
⁵⁵ Tegnér's brevsamling, (LUB)
⁵⁶ Tegnér 1953, s 328 f.; Tegnér 1975, s 219
⁵⁷ Tegnér 1964, s 187 ff., s 311; Tegnér 1975, s 349
⁵⁸ Iduna 1820, s 18 ff.
⁵⁹ Böök 1917, s 64 ff.
⁶⁰ Böök 1919, s 493 not 2
⁶¹ Böök 1919, 493 f.
⁶² Böök 1954, s 237 f.